

Мороз В.А.,
аспірантка,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

Науковий керівник: Хитра О.В.,
к. е. н., доцентка,
доцентка кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оскільки здоров'я нації є однією з базових умов національної безпеки, інноваційний розвиток фармацевтичної промисловості вважається одним з важливих аспектів модернізації економіки держави [1, с. 20].

Вплив великої кількості факторів на фармацевтичний ринок (стан здоров'я, якість життя, платоспроможний попит, регіональні диспропорції тощо), тісний зв'язок трендів його розвитку з принципами національної безпеки і стандартизації в системі охорони здоров'я, урахування специфіки воєнного стану і стратегічного курсу України на євроінтеграцію з подальшим виходом вітчизняних виробників на світовий фармацевтичний ринок потребують пошуку найбільш ефективних способів оптимізації його показників, зокрема шляхом скорочення надмірного імпорту і створення умов для експортоорієнтованого виробництва.

Регулювання фармацевтичного ринку насамперед повинне виконувати завдання підвищення стійкості до фінансових криз, досягнення збалансованості, гарантування доступності медикаментів для широких верств населення [2, с. 29]. До того ж, слід враховувати, що кон'юнктура фармацевтичного ринку розвивається за принципами монополістичної конкуренції. З огляду на ці обставини, узгодження інтересів суб'єктів господарювання, домогосподарств і держави потребує застосування механізмів, в яких комбінуються елементи ринкової самоорганізації і державного регулювання фармацевтичного сегмента економіки [3, с. 247].

Надзвичайно висока імпортозалежність внутрішнього фармацевтичного ринку є загрозою для національної безпеки України. Велика частка товарного імпорту в структурі задоволення споживчого попиту на національному ринку України є лише одним з результатів, що відображає серйозні помилки у формуванні державної економічної політики. Адже свого часу вона була розроблена з орієнтацією не на системне реформування, а на нейтралізацію поточних проблем і загроз збалансованості макроекономічних показників.

Останніми роками фармацевтичний ринок України стрімко розвивався, проте наразі він зазнає випробувань. Після 24 лютого 2022 року із введенням воєнного стану сталися зміни, які суттєво ускладнили розвиток фармацевтичного ринку. Так, у 2022 році експорт вітчизняних лікарських засобів зменшився на 24,5 % порівняно з 2021 роком і становив лише 238,1 млн дол. США, хоча за 2015–2021 роки експорт зріс майже удвічі – до 315,4 млн дол. США. Аналогічно виглядає ситуація з імпортом, вартість якого у 2022 році становила 1900,6 млн дол. США, що менше попереднього року на 37,8 % [4].

Крім того, спостерігаються деякі прогалини у правовому забезпеченні фармацевтичної політики держави: 1) поступова ліквідація державних та комунальних аптек протягом останніх років, що призвела до погіршення забезпеченості лікарськими засобами, які містять психотропні речовини і наркотичні засоби (ця проблема актуальна не лише для воєнного часу); 2) негласна підтримка державою (у т. ч. органами місцевого самоврядування) монополізації аптечної діяльності та створення великих аптечних мереж як на міжрегіональному, так і на регіональному рівнях (проблема в тому, що це послаблює економічну конкуренцію) [5].

Відсутність стратегічного підходу до розв'язання проблеми насичення ринку за рахунок збільшення обсягів вітчизняного виробництва на основі імпортозаміщення продукції сприяє формуванню високої залежності внутрішніх ринків від імпорту, а також потреби у подальшому експорті (це певною мірою компенсуватиме дефіцит поточного рахунку платіжного балансу).

Зазначимо, що у 2023 році фармацевтичний ринок демонструє позитивну динаміку в деяких аспектах. Обсяг реалізації у 2023 році зріс на 19,6 % порівняно з 2022 роком, аптечний продаж лікарських засобів у грошовому вираженні – на

9,4 %, експорт – на 17,2 %. Проте через війну, обмежене у зв'язку з цим фінансування частка державних закупівель у загальному обсязі споживання лікарських засобів залишається невисокою. Наприклад, частка грошових витрат на придбання ліків у 2021 р. становила 891 млн дол. США, в 2022 р. – 398 млн дол. США, у 2023 р. – 432 млн дол. [6].

Існує думка, що в Україні кількість аптечних пунктів є завеликою. До повномасштабного вторгнення РФ на одну аптеку /аптечний пункт припадало близько 1,9 тис. мешканців. Для порівняння: в ЄС на одну аптеку доводиться у середньому 3,2 тис. населення, оскільки у країнах ЄС аптеку має право відкрити особа, яка має фармацевтичну освіту, а також враховуються географічні (мінімальна дистанція між аптеками) та /або демографічні (максимальна кількість аптек стосовно чисельності населення) критерії [7]. Ще одна тенденція, яку хочеться відзначити, полягає в тому, що більша частина аптечних мереж зосереджена у великих регіональних центрах – у м. Києві, Харківській, Дніпропетровській та Одеській областях.

Сучасний стан економіки України свідчить про значну імпортозалежність фармацевтичного ринку, що має низку негативних наслідків у зв'язку з коливаннями кон'юнктури світового ринку, стрибками цін, інфляційними процесами тощо. Це, у свою чергу, потребує оптимізації співвідношення часток продукції внутрішнього виробництва й імпорту.

Актуальним є впровадження так званої “стратегії неоіндустріального імпортозаміщення”, суть якої полягає у розгортанні конкурентоспроможних елементів глобальних виробничих ланцюгів і реалізації завдяки цьому структурних змін, пов'язаних з інноватизацією фармацевтичної галузі [8].

Для забезпечення інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості, перш за все, вважаємо доцільним створення інноваційної інфраструктури, науково-технологічної бази, налагодження взаємовигідної співпраці вітчизняних підприємств з міжнародними фармацевтичними компаніями.

Роль уряду має бути розширена: більше уваги слід приділити наданню організаційної підтримки для інноваційної діяльності та диверсифікації виробництва в Україні, а не концентруватися лише на прямому субсидуванні фармацевтичної промисловості. Державна політика має бути сформована таким

чином, щоб оперативно виявляти загрози розвитку фармацевтичної галузі, нейтралізувати існуючі на цьому шляху бар'єри і підтримувати внутрішній фармацевтичний ринок через впровадження стратегії імпортозаміщення.

Список використаних джерел:

1. Притульська Н., Мотузка Ю., Кошельник А. Фармацевтичний ринок України: тенденції розвитку в умовах пандемії COVID-19. *Товари і ринки: міжнародний науково-практичний журнал*. 2022. № 1 (41). С. 19–29.
2. Смірнова Г.В. Регулювання фармацевтичного ринку в контексті оптимізації соціального забезпечення населення. *Регіональна економіка*. 2021. № 4. С. 29–34.
3. Буднікевич І., Гончар В. Особливості монополістичної конкуренції на фармацевтичному ринку: глобальний та національний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки"*. 2023. № 1. С. 246–253.
4. Світовий О.М. Деякі аспекти функціонування фармацевтичного ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2178/2104> (дата звернення: 10.03.2024).
5. Пашков В., Гнедик Є. Фармацевтична політика держави в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2022. № 2 (46). С. 80–90.
6. Хуторна К. Зміни в українській фармі за рік: обсяг ринку та споживання зросли, імпорт та експорт набирають обертів. URL: <http://surl.li/vnxclv> (дата звернення: 02.12.2024).
7. Дмитрик К. Аптеки Європи: вимоги, умови праці та визнання українських дипломів. *Аптека*. 2023. № 30/31 (1401/1402). URL: <https://www.apteka.ua/article/670823> (дата звернення: 04.12.2024).
8. Мазаракі А., Мельник Т. Стратегія неоіндустріального імпортозаміщення в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 5. С. 4–33.